

18. Yüzyılın İkinci Yarısına Dair Önemli Bir Osmanlı Tarihi: İbretnüümâ-yı Devlet-i Câvîd

İbretnüümâ-yı Devlet-i Câvîd: An Ottoman Chronicle of the Second Half of the Eighteenth Century

H. Ahmet Arslantürk* - Fatih Bozkurt*

Öz

18. Yüzyılın ikinci yarısı, siyasî şartları bakımından Osmanlı tarihinin en kritik dönemlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Gerek ağır askerî mağlubiyetler gerekse iç/dış siyasette yaşanan inişli-çıkışlı süreçler dolayısıyla yaşanan buhranlar yüzyılın ikinci yarısına, özellikle son çeyreğine damgasını vurmuştur. Dönemin Osmanlı tarih yazarları, bu önemine matuf şekilde elli yıllık süreçte vuku bulan hadise ve gelişmeleri kayıt altına almışlardır. Dönemin tarih yazarları arasında yer alan ve Câvîd adıyla bilinen müellifin kaleme aldığı *İbretnüümâ-yı Devlet* adlı eserde de bu süreç, iç-dış siyaset bağlamında sosyal, askerî ve ekonomik gelişmeleri de içerecek şekilde anlatılmaktadır.

İbretnüümâ-yı Devlet-i Câvîd'in tespit edilebilen tek nüshasını konu edinen bu makalede, eserin içeriği, ele aldığı mevzuların kapsamı, aktardığı bilgiler, anlatım şekli vb. hususlar üzerinde durulmaktadır. Ayrıca, mevcut fihristinin çeşitli eksiklikleri bulunması ve içeriğini tam olarak yansıtamamasından dolayı, tarafımızdan hazırlanmış, eserin iç başlıklarını esas alan fihristine de çalışmanın ekinde yer verilmiştir. Çağdaşı olan benzer içerikli eserlerle mütevazi bir karşılaştırmasını da içeren bu makalenin esas hedefi, *İbretnüümâ-yı Devlet*'in bu dönemi çalışan araştırmacılarca daha iyi tanınmasına ve buna ek olarak aktardığı bilgilerle yeni çalışmalara konu edilmesine vesile olmaktır.

Anahtar Kelimeler: 18. Yüzyıl Osmanlı Tarihi, 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı, Osmanlı Dış Siyaseti, Osmanlı Tarihleri, Yazma Eserler

* Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü (ahmet.arslanturk@medeniyet.edu.tr)

* Yard. Doç. Dr. Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü (fatihbozkurt@sakarya.edu.tr)

Abstract

Eighteenth century has been considered as one of the most critical periods of the Ottoman history in terms of political developments. Both military defeats and the turmoil in domestic and foreign politics defined the century, especially in its second half. Due to the importance of these developments which took place in the period, the Ottoman historians of the time tried to keep the trace of the events by producing numerous treatises and chronicles. Câvîd's *İbretnümâ-yı Devlet* is among such chronicles which tried to convey the social, military and economical atmosphere of the period by focusing on domestic and foreign politics.

Through the only available copy of the manuscript, this article is an attempt to examine *İbretnümâ-yı Devlet* in terms of its content and style. Due to the deficiencies of the original index of the work, a new index based on the subheadings in the book was added to the appendix. The article also aims to present a comparison between "*İbretnümâ-yı Devlet*" and other contemporary texts. This will not only help us to understand the importance of the book, but also open the way for further studies.

Keywords: 18th Century Ottoman History, the Ottoman-Russian War of 1768-1774, Ottoman Foreign Policy, Ottoman Chronicles, Manuscripts.

Giriş

Osmanlı Tarihi'nde önemli değişim ve dönüşümlerin yaşandığı 18. yüzyılın ikinci yarısı, Osmanlı Devleti'nin dış siyaset, diplomasi, askerlik vb. alanlardaki görece üstünlüğünü zaafa uğratan yeni gelişmelerin vuku bulduğu bir sürece tekabül etmektedir. Özellikle bu dönemde meydana gelen 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı ve sonrasında akd edilen Küçük Kaynarca Antlaşması mağlup taraf olan Osmanlı Devleti için yeni ve sıkıntılı bir dönemin açılması ve tescil edilmesi anlamını taşımaktaydı. Kaynarca Antlaşması, Müslüman-Türk nüfusun çoğunlukta olduğu bir bölgenin Osmanlı hakimiyet alanından çıkmasının ve bununla birlikte Osmanlıların Karadeniz ve havalisindeki etkinlik ve gücünde ciddi bir düşüşün nişanesi olmuştur. Savaşın ağır sonuçları sadece Karadeniz ve havalisi özelinde yaşanan kayıplarla sınırlı değildi,; birçok cephede yürütülmüş bu savaşta mağlup olan Osmanlı Devleti için daha kapsamlı ve sorunlu bir dizi gelişmeyi de içerdiğini ayrıca beyan etmek gerekir. Örneğin Çeşme'de Osmanlı Donanması'nın Ruslar tarafından bertaraf edilip yakılması (1770) bu savaşın başka bir faslı ve neticesini göstermektedir.¹

Şüphesiz bahsi geçen dönemin hadiseleri 1768-1774 Osmanlı-Rus Harbi ve bunun etrafında dönen gelişmelerden ibaret değildir. Yine yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı'nın Avusturya, İran ve Rusya ile yaşadığı anlaşmazlıklar, yaptığı savaşlar ve yüzyılın so-

---

1 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı ve bu dönem Osmanlı siyasi ve askeri tarihi hakkında yapılmış çeşitli çalışmalar ve kaynaklar vardır. Konu hakkında daha fazla bilgi için bkz. Osman Köse, *1774 Küçük Kaynarca Antlaşması (Oluşumu-Tahlili-Tatbiki)*, Ankara 2006; Virginia H. Aksan, *Savaşta ve Barışta Bir Osmanlı Devleti Adamı: Ahmed Resmî Efendi (1700-1783)*, Çev. Özden Arıkan, İstanbul 1997; Kemal Beydilli, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar: XVIII. Yüzyılda Osmanlı-Prusya Münasebetleri*, İstanbul 1985; Joseph von Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, VIII, Yay. Haz. Erol Kılıç ve Mümin Çevik, İstanbul 1992; Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, IV, Çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul 2005; Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, V, Çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul 2011; Mustafa Nuri Paşa, *Netayic ül-Vukuat: Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi*, III-IV, Sad. Neşet Çağatay, Ankara 1980; Şemdanîzâde Fındıklılı Süleyman Efendi, *Mü'rit-Tevârih*, II.A/B, Haz. M. Münir Aktepe, İstanbul 1976; Ahmed Resmî Efendi, *Hulâsatü'l-İ'tibâr (1768-1774 Osmanlı-Rus Harbi Tarihiçesi)*, Haz. Osman Köksal, Ankara 2011.

nunda Fransa'nın Mısır'ı işgali gibi gelişmeler de devlet ve toplum üzerinde çok çeşitli tesirleri görülmüş önemli siyasî hadiselerdir. Bunun yanında iç siyasette gelişen olaylar, isyanlar, yerel yönetimlerde ortaya çıkan yeni durumlar ve gerek ekonomik gerekse malî sorunlar da peş peşe gelmiştir.² Osmanlılar ciddî badireler atlattıkları bu 50 yıllık sürecin sonunda ıslahat hareketlerinin hızlandığı ve Osmanlı sisteminin şekil ve muhteva değiştirdiği 19. yüzyıla ulaşacaklardır.

18. yüzyıla tekrar dönülecek olursa, yüzyılın ilk yarısında Ruslara ve diğer devletlere karşı yürütülen savaşlarda, yüzyılın ikinci yarısındakilerine kıyasla Osmanlıların zaafiyetler peyda eden sonuçlarla karşılaşmadıkları ifade edilebilir. Elbette yüzyılın ilk yarısındaki savaşlar da Osmanlı Devleti'ne ve toplumuna çeşitli sıkıntılar doğurmuş, alınan kimi yenilgilerle savaşların maliyeti fazlasıyla hissedilmiştir. Ancak ilk elli yıldaki savaşları, devletin toprak bütünlüğünü bozan, hem içeride hem dışarıda otoritesini iyice sarsan ve çeşitli ekonomik-siyasî-toplumsal sorunlar doğuran yüzyılın ikinci yarısındaki savaşlarla (neticeleri açısından) kıyaslamak uygun görünmemektedir. Osmanlılar için bu süreç birçok sıkıntılı gelişmenin yaşandığı ve zorlukların katmerlendiği bir dönem olmuştur. Osmanlıların nazarında ibret alınacak hadiselerle dolu bu döneme ilişkin ayrıntılı anlatımları o tarihlerde kaleme alınmış eserlerde bulmak mümkündür. 18. yüzyılda yaşamış çok sayıda tarihçi, edebiyatçı ve entellektüel bu gaili dönemin anlatımına ve değerlendirilmesine eserlerinde yer vermişlerdir.³

Yaşanan hadiselere değinen birçok eser ve kaynak günümüze ulaşmış olsa da iç ve dış siyasetteki gelişmeleri merkeze koyan, Os-

---

2 1774 sonrasındaki gelişmeler için bkz. Jorga, *a.g.e.*, V., s. 21-186; Zinkeisen, *a.g.e.*, VI., s. 3-663.

3 Sadece bir kaç örnek için bkz. Şemdânizâde, *a.g.e.*, II A/B - III; Ahmed Resmî, *a.g.e.*; Mustafa Kesbî, *İbretnüma-yı Devlet (Tahlil ve Tenkitli Metin)*, Haz. Ahmet Öğreten, Ankara 2002; Süleyman Göksu, *Osmanlı-Rus Harbi Esnasında Bir Şahidin Kaleminden İstanbul (1769-1774)*, İstanbul 2007; Ahmed Cavid Bey, *Osmanlı Rus İlişkileri Tarihi: Ahmed Cavid Bey'in Müntehabatı*, Haz. Adnan Baycar, İstanbul 2004; Ahmed Cavid, *Hadika-i Vekayi*, Haz. Adnan Baycar, Ankara 1998; Filiz Bayram, *Enverî Târîhi (Metin ve Değerlendirme) I-IV*, İstanbul Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2014.

manlı Devleti ve toplumunun içinde bulunduğu şartları ayrıntılı şekilde anlatan kaynaklar farklı bir önemi haizdir. Bu kategoride yer alan, öncesi ve sonrasındaki gelişmelerle birlikte döneme dâir kapsamlı bilgiler veren, nispeten uzunca bir tarih aralığını içeren eserlerden biri de, müellifi Câvîd adıyla kaydedilmiş *İbretnüma-yı Devlet'* tir.

İbretnüma-yı Devlet-i Câvîd

18. Yüzyılın ikinci yarısındaki hadise ve gelişmeleri konu edinen eser, isminden de anlaşılacağı üzere Câvîd⁴ adlı bir müellif tarafından kaleme alınmıştır. Eserin müellifi kendi döneminde yaşanan gelişmeleri kaleme aldığı ve belki de bunların bazılarında etkilendiği için "İbretnüma" adını uygun görmüş olabilir⁵. İbret alınması gereken bir sürece telmih yapmak istemişçesine bir adlandırmayı tercih etmesinin nedeni, muhtemelen devlet görevlisi olan müellifin gelişmelerden duyduğu esef ve kaygıya işaret etmektedir, yorumu uygunsuz olmayacaktır. Bununla birlikte yazarın çağdaşı olan Mustafa Kesbî'nin aynı adla kaleme aldığı ve içerik ve üslup benzerliğine sahip olan başka bir tarih kitabında da bu adlandırmanın kullanılmış olması ayrıca dikkat çeken başka bir husustur.⁶

İbretnüma-yı Devlet-i Câvîd' in tespit edebildiğimiz tek nüshası İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmaları

---

4 Yazar dönemin diğer tarihçilerinden Ahmed Cavid Bey ile karıştırılmamalıdır. Üzerinde inceleme yapılan *İbretnüma-yı Devlet-i Câvîd'* in 1805 tarihine kadar kayıtlar içermesi bununla birlikte Ahmed Cavid'in 1803'te vefat etmiş olması bu görüşü desteklemektedir. Diğer taraftan kayıtların Ahmed Cavid'in ölümünden sonra iki yıl daha bir başkası tarafından tutulmaya devam edilmiş olma ihtimali bulunmaktadır. Ancak müellif nüshası olduğunu düşündüğümüz bu nüshada 1803-1805 yılları arasındaki kayıtlarda herhangi bir yazı değişikliği tespit edilmediğinden bu ihtimali güçlendirecek herhangi bir bulguya sahip değiliz. Bkz. Ahmed Cavid, *Hadika*, s. XIX-XX; Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1342, III, s. 42. Bununla birlikte kütüphane kataloglarına geçen yanlış bilgiler ve konu hakkında bkz. Mustafa Kesbî, *a.g.e.*, s. XXXI.

5 Eserin 1b sayfasında "Fihrist-i İbretnüma-yı Devlet-i Câvîd" başlığı kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

6 Mustafa Kesbî, *a.g.e.*

Koleksiyonu'nda 5945 envanter numarası ile kayıtlıdır. Müellif nüshası olması kuvvetle muhtemel bu nüsha 218 varaktan oluşmaktadır.⁷ Nüsha rik'a hatla ve siyah mürekkeple yazılmıştır. Ancak başlıklar, bazı önem atfedilen hususlar, bazı derkenar vb. detaylar kırmızı mürekkeple gösterilmiştir. Nüshanın durumu oldukça iyidir, ciddi herhangi bir yıpranma ve bozulmaya maruz kalmamıştır.

Müellif, mukaddimede eseri hangi amaçla yazdığını açık bir şekilde kaydetmemiş olsa da bazı ifadelerinden ve eseri adlandırmasından hareketle tahmin yürütmek yersiz olmayacaktır. Müellif, Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu bu sıkıntılı dönemi, daha önce yaşamış ve çeşitli sebeplerle yıkılmış devletlerin tecrübelerinden ibret alınabilmesi için yazmış olabilir. Bununla birlikte, eser dikkatli bir şekilde tetkik edildiğinde, yazarın, devletin içinde bulunduğu zorluklara, problemlere çözüm önerileri sunmaktan ziyade, yaşanan ibretlik hadiseleri tespit, işaret ve kayıt altına almak amacının daha belirgin olduğu düşünülebilir.⁸

Eserin İçeriği ve Kapsamı

*İbretnüma-yı Devlet'*in kabaca 18. yüzyılın ikinci yarısındaki hadiseleri kapsadığını yukarıda belirtmiştik. Erken tarihli olan 1750'lerin ortalarına⁹ ait olan kayıtlar 1805 senesine kadar uzanmakta-

---

7 Eserin 15b-16b arasındaki sayfaları boştur. Metin 218b sayfasında sona ermektedir. 213'ten sonra gelen varak, muhtemelen sehven numaralandırılmamıştır. Bu sebeple aslında 214-218 varakları olan aralık 215-219 arası gibi görünmektedir. Hazırlanan fihristte ve verilen toplam varak sayısında gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

8 Eserin mukaddimesindeki şu ifadeler dikkat çekicidir: "... *Ve şâhzâde Argun câlis-i taht-ı şâhî olmuşdu. Ancak cild-i evvel-i Vassâf'da tahrîr u tasfîr olunmuşdu. Ancak cild-i sânî-yi Vassâf'da pâdişâh Argun Şâh dahi Sa'düddevele nâmında tabîb sûretinde bir yahûdîye devletini teslîm edip*" ... "*fukarâ-yı ra'îyyetin ahvâlleri diğer gün perâkende ve perîşân olduklarının sebebi ve inkisâr-ı derûn ve du'â-yı yetîmân ü gâribân ile devlet-i Argun Şâhî mahv olup Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye zuhûruna bâ'is ü bâdî olduğu ve hâzır u gâib okları gayrete gelip inâyet-i Perverdgâri ile Devlet-i Aliyye adl ü adâlet ile zemân bulduğu esbâbi beyân olunur.*" (*İbretnüma-yı Devlet*, 2a-b)

9 Örneğin; 20b'deki "Cülûs-ı Sultân Mustafâ Hân-ı Sâlis ve vezâret-i Râgıb es-Seyyid Mehmed Paşa" başlığı kronolojik bir anlatımın erken tarihli olanlarından.

dır.¹⁰ Görece hacimli olan eserin küçük fasılalar olsa da büyük ölçüde kronolojik şekilde ilerlediği ifade edilebilir. Ancak eserin muhtevasını oluşturan bütün başlıkların kronolojik bir sıraya kesin surette uymadığı, özellikle ilk kısımlarda yer alan ve 18. yüzyıla ilgili anlatılardan önce tarihsel bir arka plan kurmak için yer verildiği düşünülen tarihî olay ve anekdotlarda bunun çok daha belirgin olduğu vurgulanmalıdır.

Çalışmanın sonuna eklediğimiz, eserin iç başlıklarına göre hazırlanmış ayrıntılı fihrist *İbretnü-mâ-yı Devlet'*in muhtevasını büyük ölçüde yansıtmaktadır. İçeriğinin daha iyi anlaşılması adına, eserde yer alan kayıtları konu olarak tasnif etmek de mümkündür. Bu tasnif, ekteki fihristte başlıkları verilmiş kayıtların hangi konulara dâir olduğunu göstermesi bakımından da faydalı olacaktır.

İbretnü-mâ-yı Devlet için şu şekilde konusal bir bölümlenme yapılabilir:

Fihrist¹¹ (1b-6b)

Mukaddime (7b-8b)

Eski devletlere, Osmanlılar'ın önceki dönemlerine, Kırım Hanlığı'na ve bazı vak'alara dair¹² (8b-17a)

18. yüzyıl ortalarında Osmanlı memleketlerinde gerçekleşen olay ve durumlara dair (17a-36a)

---

10 217b sayfasındaki "Buhara'dan elçi geldi sene 1219" adlı başlıkla başlayan bölümde 1220 Baharı (1805) gelen elçilerin kabulünden "İşbu bin iki yüz yigirmi senesi evvel bahar-ı huçeste-eserinde ekâbir-i izâm hâzeratı Boğaziçi'nde Göksu ve Levend Çiftliği ve Üsküdar'da vâki' Haydar Paşa nâm mahallerde ilç-i mûmâ-ileyhe ziyâfet tertîb olunup şân-ı Devlet-i Aliyye üzere ta'âm ..." şeklindeki anlatım tespit edebildiğimiz en geç tarihli başlıklardandır.

11 Eserin başına eklenmiş olan fihrist eksik ve kusurlu idi. Bu sebeple iç başlıklar ve muhteva incelenerek yeni bir fihrist hazırlanmıştır.

12 Bu bölümde önceki bazı İslam-Türk devletlerinin akıbetleri hakkında bilgi veren yazar Osmanlı padişahlarının saltanat süreleri vs. bilgiler de zikretmektedir. Bunlara ek olarak dönemin bazı sıkıntılılarına ve gelişmelerine işaret eden vakıflar, vergiler, kadıların durumu, sancak mutasarrıfları, derişler, haraca zam gibi bir çok başlıkta toparladığı hususlarda da bilgiler vermektedir.

1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı öncesi ve sırasındaki gelişmelere vs. dair (36b-108b)

Ahmed Resmî Efendi'nin Hulasatü'l-İ'tibâr adlı eserinin kaydedildiği bölüm¹³ (108b-130a)

Küçük Kaynarca Antlaşması'nın kaydedildiği bölüm¹⁴ (130a-138a)

Osmanlı ve Rusya arasında Aynalıkavak'ta akd olunan musalaha-name ve 81 maddelik sulhname metinleri (138a-155b)

Züemâ, Nizam-ı Cedid vs devlet yönetimi ile ilgili hususlara dair (155b-166a)

Savaş ve antlaşmalar sonrasındaki yıllardan 19. yüzyıl başına kadar vuku bulan gelişmelere dair¹⁵ (166b-218b)

Gerek yukarıdaki tasniften ve gerekse ekteki fihristten de anlaşılacağı üzere, eserin bütün içeriği devlet işleri, Osmanlı-Rus savaşı ve Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan ibaret değildir. Toplumsal ve ekonomik hadiseler hakkında da çeşitli malumatlar içeren eser, İstanbul'da 'amelî çehre'¹⁶ imal eden esnaftan paranın tedavül¹⁷ ve nizamına¹⁸, yangınlardan¹⁹ zelzelelere²⁰ kadar çeşitli hususlarda değerli bilgiler vermektedir.

---

13 Ahmed Resmî'nin eserinin tamamının kaydedildiği bu bölüm ilgili eserin bir nüshasını teşkil etmektedir. Eser hakkında bkz. Ahmed Resmî, *a.g.e.*

14 Antlaşmanın bir nüshası esere dahil edilmiştir.

15 1774-1775 yılı sonrasında kabaca Sultan III. Selim'in tahtan indirilişine kadar olan dönemdeki gelişmeleri ihtiva etmektedir. Savaş ve antlaşmalar, bazı olayların anlatımı, Mısır'ın işgali, Anapa kalesinin durumu, Kaynarca sonrası Kırım ve havalisinin durumu ve Ruslar tarafından zaptı gibi bir çok konuda malumat bulunmaktadır.

16 v. 26a-26b: " İstanbul karşı yakasında Galata'da Beyoğlu nâm mahalde ... mübâyâ'a edenlerin bir dürlü işine yaramaz ez-cümle saç olmayanlara saç ve bıyık ve sakalı olmayanlara bıyık ve sakal i'mâl olunup fûruht ederler. Ve erkek avret kıyâfetinde olmak için amelî çehre satarlar ..." gibi eğlence hayatını ilgilendiren anekdotlara da rastlamak mümkündür.

17 v. 36a.

18 v. 43a.

19 v. 35a, 199b, 216a.

20 v. 34a-34b.

Bu makalenin konusu olan *İbretnümâ-yı Devlet* ile Mustafa Kesbî'nin aynı adlı eseri²¹ arasındaki benzerlik ve farklılıklar hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır. Her iki eser karşılaştırıldığında, içerik, anlatım tarzı ve başlıklar bakımından benzerliklerin çok sınırlı düzeyde kaldığı görülmektedir. Bu bakımdan ortak özelliklerinin yüzde onu dahi bulamayacağı anlaşılmaktadır.²² Ancak aynı adı taşımaları, hemen hemen aynı tarihî süreci anlatmaları bakımından her ikisi arasında dikkat çekici bir ilişki vardır. Bununla birlikte Kesbî'nin eserinde 1750'lerin öncesindeki hadiseler hakkında da bilgi verildiği görülmektedir.²³ Şüphesiz bu ikisi dışında aynı dönemi ele alan çok sayıda başka eser de vardır.²⁴ Bunların tamamının ele alınması, içerikleri başta olmak üzere çeşitli özellikleri bakımından karşılaştırılmaları çalışmamızın kapsamı dışındadır.

Sonuç

18. yüzyıl Osmanlı Tarihi için önem atfedilmesi gereken kaynaklardan biri olduğu anlaşılan *İbretnümâ-yı Devlet* sadece iç ve dış siyasetle ilgili gelişmelerin anlatısını sunması bakımından değil sosyal ve ekonomik vakalara dair bilgiler içermesinden dolayı da ehemmiyete sahiptir. Vaka anlatımları ve durum tespitlerinin yanında hem aynı dönemde kaleme alınan Ahmed Resmî Efendî'nin *Hulasatü'l-İ'tibâr* adlı eserini tamamıyla ihtiva etmesi ve hem de kapsadığı dönemde akdedilen bazı antlaşma ve mükaleme vb. metinleri barındırması esere bir derleme ve münşeat özelliği de kazandırmaktadır. Sonuç olarak *İbretnümâ*'nın Osmanlı yenileşme hareketlerinin ilk dönemlerine tekabül eden süreçle ilgili kapsamlı ve kıymetli bilgiler verdiği anlaşılmaktadır. Yaklaşık olarak 1750-1805 tarihleri arasındaki hadiseleri içeren eserden ait olduğu dönemin bazı olaylarını takip etmek mümkündür. Bu dönemle

21 Mustafa Kesbî, *a.g.e.*

22 *a.g.e.*, s. XXXI.

23 Mustafa Kesbî'nin eserinde 1730-40'lara ait anlatım ve kayıtlar için örnek olarak bkz. *a.g.e.*, s. 26, 43, 162, 182, 189, 200.

24 Çalışmamızın başında dönemin kaynaklarından bahsedildiği için tekrara düşmemek için burada ayrıca sıralamıyoruz.

H. Ahmet Arslantürk - Fatih Bozkurt

ilgili çalışmalar için önemli olduğunu düşündüğümüz bu kaynağın tanıtımı ve kısa bir değerlendirmesi yapılmıştır. Çalışmamızın sonuna eserin iç başlıkları esas alınarak oluşturulmuş fihristi de eklenmiştir.

Kaynakça

- Ahmed Cavid, *Osmanlı Rus İlişkileri Tarihi: Ahmed Cavid Bey'in Mün-tehabatı*, Haz. Adnan Baycar, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2004.
- Ahmed Cavid, *Hadika-i Vekayi*, Haz. Adnan Baycar, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1998.
- Ahmed Resmi Efendi, *Hulâsatü'l-İ'tibâr (1768-1774 Osmanlı-Rus Harbi Tarihiçesi)*, Haz. Osman Köksal, Ankara: Gazi Kitabevi, 2011.
- Aksan, Virginia H., *Savaşta ve Barışta Bir Osmanlı Devlet Adamı: Ahmed Resmi Efendi (1700-1783)*, Çev. Özden Arkan, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 1997.
- Bayram, Filiz, *Enverî Târîhi (Metin ve Değerlendirme) I-IV*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2014.
- Beydilli, Kemal, *Büyük Friedrich ve Osmanlılar: XVIII. Yüzyılda Osmanlı-Prusya Münasebetleri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1985.
- Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, III, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1342.
- Göksu, Süleyman (haz.), *Osmanlı-Rus Harbi Esnasında Bir Şahidin Kaleminden İstanbul (1769-1774)*, İstanbul: Çamlıca Basım Yayın, 2007.
- Hammer, Joseph von, *Büyük Osmanlı Tarihi*, VIII, Yay. Haz. Erol Kılıç ve Mümin Çevik, İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1992.
- Jorga, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, IV, Çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2005.
- Köse, Osman, *1774 Küçük Kaynarca Andlaşması (Oluşumu-Tahlili-Tatbiki)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2006.
- Mustafa Kesbî, *İbretnüma-yı Devlet (Tahlil ve Tenkitli Metin)*, Haz. Ahmet Öğreten, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2002.
- Mustafa Nuri Paşa, *Netayic Ül-Vukuat: Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi*, III-IV, Sad. Neşet Çağatay, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1980.
- Şemdanizâde Fındıklılı Süleyman Efendi, *Mür'it-Tevârih*, II.A/B, Haz. M. Münir Aktepe, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1976.
- Zinkeisen, Johann Wilhelm, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, V, Çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2011.

Fihrist-i Kitâb-ı İbretnümâ-yı Devlet-i Câvîd

7b

Mukaddime-i Kitâb

8b

Melik-i Bağdâd Alâeddîn karındaşı Vezîr Şemseddîn

İbtidâ-yı vusûl-i Sa'dü'd-devle

Bu münâsebetе şâ'ir demişdir

9a

Evkâfdan mîrîye îrâd

Hidmet-i mübâşiriyye ref'i

Sancak mutasarrıflarının avâyyidini mîrîye zabt

9b

İtâb-ı Kâdîyân

10a

Nukebâya itâb

Sipâhiyâna itâb

10b

İmâmlara ta'arruzu

Kâtib ve mütevellîlere (ta'arruz)

Harâca (cizye mâlına) zam

Dülbendi mîrîden

11a

Üzümden resm-i şıra (îcâdı)

Zamm-ı yaylak ve kışlak

Cild-i hınzır ve tavşandan resm

Dervişâna husûmet

11b

Eşraf-ı bilâd-ı rû-gerdân

Zehâiri ve sâir

12a

İstîlâ-yı kavm-i Yahûdî'den âzürdegân meşâyih-ı kibâr ve sebeb-i
zuhûr-ı Devlet-i Aliyye

Ricâl-i Argunşâhî'den âzürdegân
Me'mûrînden âzürde olanlar

13a

Zuhûr-ı âl-i Osmân Gâzi

Fihrist-i defter-i şâhân (Silsile-i Pâdişâhân)

Cülûs-ı Osmân Han-ı Gâzî, *sene 699*

Cülûs-ı Sultân Orhân, *sene 726*, vüzerâsı

Cülûs-ı Sultân Murâd Han-ı Evvel, *sene 761*, vüzerâsı

Cülûs-ı Sultân Bâyezîd Han-ı Yıldırım, *sene 792*, vüzerâsı

Cülûs-ı Çelebi Sultân Mehmed Hân, *sene 816*, vüzerâsı

Cülûs-ı Sultân Murâd Han-ı Sâni, *sene 824*, vüzerâsı

Cülûs-ı Sultân Ebu'l-feth Mehmed Han, *sene 855*, vüzerâsı

Cülûs-ı Sultân Bâyezîd Hân-ı Velî, *sene 886*, vüzerâsı

Cülûs-ı Sultân Selîm Hân, *sene 918*, vüzerâsı

13b

Cülûs-ı Sultân Süleymân-ı Sâhib-i Kânûn, *sene 926*, vüzerâsı

Cülûs-ı Sultân Selîm Hân-ı Sâni, *sene 974*, vüzerâsı

Cülûs-ı Sultân Murâd-ı Hân-ı Sâlis, *sene 982*, vüzerâsı

Cülûs-ı Sultân Mehmed Hân-ı Fâtih-i Eğri, *sene 1003*, vüzerâsı

Cülûs-ı Sultân Ahmed Hân, *sene 1012*, vüzerâsı

Cülûs-ı Sultân Mustafâ Hân, *sene 1026*, vüzerâsı

Cülûs-ı Sultân Osmân Hân-ı Gâzî, *sene 1027*, vüzerâsı

14a

Cülûs-ı Sultân Mustafâ Hân der-def'a-i sâni, *sene 1031*, bozgun-ı
Hotin

Cülûs-ı Sultân Murâd Hân-ı Fâtih-i Bağdad, *sene 1032*, vüzerâsı

Cülûs-ı Sultân İbrâhîm Hân, *sene 1049*, vüzerâsı

Cülûs-ı Sultân Mehmed Hân-ı Râbi', *sene 1058*, vüzerâsı

Cülûs-ı Sultân Süleymân Hân-ı Sâni, *sene 1099*, vüzerâsı

Cülûs-ı Sultân Ahmed-i Sâni, *sene 1102*, vüzerâsı

14b

Cülûs-ı Sultân Mustafâ Hân, *sene 1106*, vüzerâsı

Cülûs-ı Sultân Ahmed Hân-ı Sâlis, *sene 1115*, vüzerâsı

Cülûs-ı Sultân Mahmûd Hân-ı Gâzî, *sene 1143*, vüzerâsı

Cülûs-ı Sultân Osmân Hân, *sene 1168*, vüzerâsı

Cülûs-ı Sultân Mustafâ Hân-ı Sâlis, *sene 1171*, vüzerâsı

15a

Cülûs-ı Sultân Abdülhamîd Hân, *sene 1187*, vüzerâsı

Cülûs-ı Sultân Selîm Hân-ı Sâlis-i Gâzî, *sene 1203*, vüzerâsı

17a

Kırım Hanı kavuk giydiği

Hân-ı müşârun-ileyhe gönderilen teşrîfât

18b

Beyân-ı çengî ve tavşan

Zımmiyândan hazer ve zararı

Âmeden-i boyarân-ı Lehlü berây-ı şikâyet

19a

Ez-în-cânib (Boyarân)

19b

Hân ve sultânların güzel âdetlerinden libâs tecdîdi

20a

Tatar sultânlarının fenâ şeyleri ve iki nev' olduğu

Velî-nî' mete küfrân olup casus irsâlleri (Sebeb-i zuhûr-ı tuğyân-ı

Kırım Giray Hân)

20b

Cülûs-ı Sultân Mustafâ Hân-ı Sâlis ve vezâret-i Râgıb es-Seyyid
Mehmed Paşa

Ahvâl-i küttâb

21a

Şehrâyîn-i Hibetullâh Sultân an-zamân-ı Râgıb Paşa

Akçe darb olunduğu ve zehâirin bolluğu

21b

İstanbul'un hattını yol etmek için Sapanca Gölü'nü denize akıt-
mak, Râgıb

22a

İzn-i âmm-ı donanma-yı hümâyûn Hibetullâh Sultân der-İstanbul
zamân-ı Râgıb

23a

Zuhûr-ı zırzop
Garîbe-i zırzop

23b

Bâb-ı Âsafî'de hayalî fener îcâdı

24a

Zuhûr-ı İstanbul Kâdîsı Efendi

24b

Tahkîr-i ulemâdır diyü mevâlî ayağa kalkdığı
Tabbâlân ve sürnâciyân vürüdü

25a

Zuhûr-ı Acem Şâhı
Çukadâr fakîr kızını oynatmak için çingânelere

25b

Ağa-yı mi'mârân
Bostancıbaşı ağa
Tahmîs hademesi
Donanma tamâmında yazılacaktır meşreb-i devlet-i Sultân
Mustafâ Hân
İ'tibâr-ı Bedestânî Tahir Ağa
Binâ-yı Laleli Câmi', binâ-yı Çakmakçılar ve zuhûr-ı mangır
hazînesi, binâ-yı Langa Yenikapısı

26a

Mahalle imâmı avdeti
Donanma gelini

26b

Donanma sâ'îleri
Yeniköylü Kapudanzâde'nin üç anbârlı kalyonu

27b

Ordu-yı hümâyûn alayı

Ta'yîn-i kılâ'-ı sipâhiyân-ı eyâlet-i Anadolu ve Rumeli
Üç anbarlı esîr olduğu

28a

Fevt-i Râgıb Paşa ve Sadâret-i Hamza Paşa
Küdûrât-ı donanma-yı hümâyûn
Zuhûr-ı tuğyân-ı Sarı Abdurrahmân Paşa

28b

Kara Mustafâ Paşa maktûl
Muhsinzâde Mehmed Paşa
Sefer-i Gürcistan ve asker ve mühimmâtı
Gürcistan ser-askeri ma'iyetine eyâlet ta'yîn

29a

Mübâya'a-i zehâir berây-ı lâzime-i asker-i Gürcistan
Mübâya'a bedeli afvı
Yeniçeri ve cebeci ve arabacı irsâli

29b

Terakkîlü sipâhiyân
El-mahsûl
Âmeden-i tahrîrât-ı ser-asker hengâme-i kal'a-i Petekrek

30a

Zuhûr-ı Kapusuz Kâdiôđlu
Zuhûr-ı Kapusuz Bacaksız Halil ve Giridî Ahmed Efendi

30b

Acîbe-i gülbang-ı Kapusuz ve harâmî
A'mâl-i Kapusuz berây-ı Şahin Ali Paşa

31a

Hekîmzâde Ali Paşa perverdelerinden Silahşor Abaza Mehmed
Ağ'a'yı Bağdad'a ta'yîn

31b

Uzun Abdullâh Paşa
Konya Kâdîsı Molla Hünkar'ın türbesi mâlnı gasb fikri
Âmeden-i Abaza Mehmed Ağ'a ve suâl ü cevâb-ı Sultân Mustafâ
Hân

32a

Abaza Mehmed Ağa'ya Türkmenân-ı Yeniil Voyvodalığı ihsân
buyuruldu

32b

İ'dâm-ı Çapanođlu
Azîmet-i Hüsâmeddîn Ağa

33a

Gâile-i Canikli Ali Bey
Enfiye kârhânesi der-Üsküdar kurb-ı Ayazma
Mâhî-i acîbe der-pîşgâh-ı Çubuklu

33b

Hurûc-ı Mehdî der-Anadolu

34a

Zuhûr-ı zelzeletü'l-arz der-Âsitâne

34b

Üç gündün sonra taş altından âdem çıkdı
Tuğyân-ı ehl-i fesâd

35a

Muhterik hâne-i defterdâr-ı şıkk-ı evvel Deli Mektûbcu
Acîbesi

35b

Tahsîl-i mâl-ı Sarım Efendi defterdâr
Azl-i Muhsinzâde Mehmed Paşa ve nasb-ı Silahdâr Hamza Paşa
Peşimânî-i Sarım ve tedârikât-ı istikbâl
Sûret-i fermân hulâsası

36a

Tedâvül-i nisfiyye ve altun
Teşrîf-i Hamza Paşa der-rikâb-ı kâm-yâb
Dikkat-i yârân evvel-i kelâm-ı vüzerâ

36b

Balta mâddesinden zuhûr-ı sefer
Berây-ı tertîbât-ı seferiyye ve suâl ü cevâb sene 1182

Narh-ı cârîsi üzere an-nakd bahâları mübâşiri yedinden verilmek üzere tertîb olunduğu mukayyedir

Bu dahi râyici üzere an-nakd bahâları mübâşiri yedinden verilmek üzere tertîb olunduğu mukayyedir

37a

Ba'zân narh-ı cârî üzere nakden akçe ile ve ba'zân re'âyâ cizyelerine mahsûben mübâya'ası tertîb olunmuş olduğu mukayyedir

Ahâlîlerinin tekâlîflerine takâs olunmak üzere tertîb olunduğu mukayyedir

Nısf bahâsı tekâlîfe takâs ve nısfı peşîn verilmek şartıyla tertîb olunduğu mukayyedir

Tekâlîflerine takâs olunmak şartıyla tertîb olunduğu mukayyedir

An-nakd akçesi verilmek üzere tertîb olunduğu mukayyedir

Tekâlîflerine takâsan tertîb olunduğu mukayyedir

Ordu-yı hümâyûnda mevcûd bulunmak üzere iktizâ eden tonbaz kıt'a 150

37b

Belgrad Muhâfızı el-Hâc Hasan Paşa'dan matlûb tonbaz kıt'a 150, araba 150

Eflak Voyvodası Aleksandri'den matlûb üstü açık kıt'a 130

Belgrad Muhâfızı Vezîr el-Hâc Hasan Paşa'ya evraniçe[?] kıt'a 150

Cerâhor ve âhengerân berây-ı lâzime-i tonbaz

38a

Kış geldi çatdı sınırlarda asker bulunmak için Avlonya mutasarıfından matlûb Arnabud asker için Sarım Efendi müsveddesiyle gönderilen fermân-ı şerîf

Kahraman Paşa altı bin kâfirlere mîrî verip İsakcı'ya geldikde keyfiyeti ve Hatîbzâde red eylediği yazıla, verilen mîrî 500 kîse

38b

Siroz kâdîsı ve kethüdâyeri ve yeniçeri serdârı ma'rifetleriyle bin nefer beldâr matlûbu için Sarım Efendi müsveddesiyle yazılan fermân

Ordu-yı hümâyûnda top çekmek için Siroz'dan matlûb yüz çift manda mübâya'ası için

Ordu-yı hümâyûn menâzili zahîresi için Çekmece-i Sagîr'e başka
ve Çekmece-i Kebîr'e başka yazılan

39a

Keyfiyyet-i fırkate ve kancabaş ve şehtur ve celiyye sefîneleri in-
şası

39b

Kapudan Paşa otuz açık kamaranın döşemesi tecdîdi için
İ'tâ-yı zehâir-i kalyonân

40a

Keyfiyyet-i mevcûd-ı anbâr ve harc-ı kul kâtibi

Tersâne-i Âmire zindânında tabh olunan nân-ı azîz

40b

Kapudan paşaya kumanya ve nühâs ve peksimed bahâsı
Şena[?] muhâfazası için Tılsım-ı Bahrî ve Vakf-ı Devlet nâm kal-
yonlar mevâcibi

41a

Ordu-yı hümâyûn hareketinden evvelce asker ihrâcı için
Sefer-i hümâyûn için (âhen-i mâhînin lâzimesi) kefçe i'mâlî
Çadır bezi mübâya'ası için

41b

Bu dahi tersâne için kirpas mübâya'ası

Ordu-yı hümâyûndan evvelce Bostancıbaşı el-Hâc Halîl Paşa'ya üç
tuğ verilip bin nefer tüfengciden mâ'adâ olan evlâd-ı fâtihândan
bin nefer ta'yîni

43a

Mısır ve Macar ve yaldız altını nizâmı

43b

Edirne ve Dimetoka ve Keşan ve Malkara ve İpsala ve Ferecik ve
Meğri ve Uzunköprü ve Gümülcine ve Ahiçelebi ve Yenice-i Kara-
su ve Sultânyeri câniblerinden mîrî askeri tahrîri

44b

Özi kal'ası muhâfazası için asker irsâli

45b

Kirpas mübâya'ası

Îrâd-ı Keban ve Ergani madenleri

46a

Sefer-i hümâyûn lâzimesi için peksimed tabhı

Vüzerâ-yı izâmdan mîrîli sancak bakâyâlarından tahsîli iktizâ eden zimmetleri

47b

El-yevm Hazîne-i Âmire'de ne mikdâr akçe vardır ve masârifât ne mikdârdır sergi defterlerinden yoklanıp takrîr ile arz olunduktan sonra enderûn-ı hümâyûn hazînesinden akçe alındı

48a

Öteden beri Devlet-i Aliyye'nin İstanbul ve Edirne ve Hayrabolu'da olan beylik ahırlarında deve ve katır havyanâti mevcûd ve müretteb değil midir?

Taşra hazînesinde akçe kalmayıp enderûn-ı hümâyûnum hazînesinden akçe matlûb olunmuş mukaddemâ ecdâd-ı izâmım vakitlerinde vukû' bulan sefer-i hümâyûnlarda ne mikdâr akçe sarf olunmuşdur beyân oluna

48b

Târîhlere nazaran iki yüz yirmi sekiz senesinde ne mikdâr dakîk ve peksimed tertîb olunmuşdur kaydı ihrâc defteri arz ve takdîm oluna

49a

Taşra hazînesinde îrâd ve masraf olunan akçeden fazla nükûd-ı vâfire mevcûd olup bir iki sene sefer masârifına vâfi iken şimdi enderûn-ı hümâyûnum hazînesine ihtiyâc kesb eylediğinin aslı ve sebebi nedir arz oluna

52a

Kapı kullarımın mevâcibi müretteb olmuşdur diyü tahrîr olunmuşdu hâzır ise verilmesini arz edesiz

52b

Ulûfe ihrâc olunup tevzî'i tamâmında rikâb-ı kâm-yâb-ı şehriyârîden vârid olan hatt-ı hümâyûn

Bir sene-i kâmilede re'âyâ cizyelerinden hazîne-i hümâyûnuma ne mikdâr akçe cem' olur ve ne mahallere verilir başdefterdârım

zimmeth defterlerinden yekûnunu ihrâc edip takrîr ede

53b

Azl-i Silahdâr Hamza Paşa ve nasb-ı mektûbî-i sadr-ı âlî Mehmed Emîn Paşa

Nâmzed-i Hibetullâh Sultân Mehmed Emîn Paşa

Kahve bulunmadığından sâdır olan hatt-ı hümayûn

54a

Cevâb

Vezîr-i mükerrem Emîn Paşa hazretlerinin etbâ' tertîbi

Ricâl-i Devlet-i Aliyyeye sirem[?] arabası taksîmi

Taksîm-i çadır ve çerge ve akkâm

54b

Ricâl-i Devlet-i Aliyye matbah takımlarını ve esbâblarını tahmîl için deve ve katır ve mekkârî bârgîri verildi

Ashâb-ı mukâta'âtdan cebelü bedeliyyesi tahsîl olunmak tertîb olmuşdu nice olmuşdur ve ne mikdâr tahsîl olunmuşdur sûret-i hâl arz ve takdîm oluna

55a

Yeniçeri mevâcibi öde[ne]meyip gün be-gün noksân olmak ve hîn-i iktizâda cânib-i mîrîden akçe ile âdem tutulup itmâm-ı umûrda izin verilmek üzere bundan evvelce tenbîh olunmuşdu ne vechile tanzîm olunmuşdur

55b

Yeniçeri ulûfesi yevmiyyelerinden bu def'a ihrâc olunan ulûfede kaç akçe mahlûl verildi ve hazîneden kaç gurus verildi

Özi Kal'ası ve Hotin Kal'ası ve Bender Kal'ası ve Eflak ve Boğdan memleketleri ve Kırım cezîresinde Özi Boğazı muhâfazaları için şimdiye kadar ne mikdâr mîrîlü asker gönderildi ve Şena[?] muhâfazasında mevcûd bulunmaları tenbîh olunmuşdu varmışlar mı?

Anadolu tarafından ne mikdâr mîrîlü asker tertîb olunmuşdur esâmîleri beyânıyla arz ve defteri gönderile

56a

Anadolu ve Rumeli sancaklarında vâki' yeniçeri süvarilerinden ne mikdâr asker tertîb olunmuşdur

İşbu sefer-i hümâyûnum ordusuna kaç vezîr gelecekdir ve ne mikdâr dâire ile gelirler ve gelecek vakitleri ma'lûm mudur?

56b

İşbu defter mûcibince gerek vüzerâ ve gerek yeniçeri ve gerek mîrî akçe ile tutulan mîrî askeri ne mikdâra bâliğ olur?

Özi ve Bender ve Hotin ve Yergöğü ve Vidin ve Belgrad ve Bosna ve tevâbi'i kal'a ve palankalarında el-yevm kadîmî olan askerinden ne mikdâr yerlü askeri vardır?

Kal'alarda lika ta'bîri ne demekdir?

Abdî Paşa'nın imrârı acîbesi

57a

Başdefterdâr Sarım İbrahim Efendi'ye üç tuğ ihsân buyuruldu Hazînede akçe kalmadı ançak İsveç Kralı zimmetinde ne mikdâr matlûbumuz vardır ve sûret-i tahsîli ne vechile olur ifâde edesiz? Bu mahalle teşrîfât üzere tevcihât defteri kayd olunup Der-aliyye'de rü'yet-i umûr için birer vekîl nasb olundu

58a

Alay-ı ordu-yı hümâyûn an-zamân-ı Yağlıkcızâde Serdâr-ı Ekrem Mehmed Emîn Paşa

İhrâc-ı esnâf be-sahrâ-yı Davudpaşa

Alay-ı esnâf

58b

Alay-ı yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlî

59a

Alay-ı cebeciyân-ı Dergâh-ı âlî

59b

Alay-ı topcuyân-ı Dergâh-ı âlî ve arabacı ortaları

Dergâh-ı âlî yeniçeri ortalarına verilen

Dergâh-ı âlî cebecilerinin otuz altı ortasına verilen

Dergâh-ı âlî topcularının otuz üç ortasına verilen

60a

On iki orta top arabacıları neferâtlarına

Hurûc-ı tuğ-ı Serdâr-ı ekrem ve dâmâd-ı muhterem Mehmed Emîn Paşa ve sancağ-ı şerîf

Acîbe-i ahvâl-i Emîn Paşa altın zırh giydiği
Seyirci gavurları i' dâm eylediler

60b

Moskovlu esîri almanın fenni
Ol zamân türkülerindendir
Hac ve gazâ fezâili

61a

Ceng-i Erdel Boğazı ve Tabur cengi

62a

Cem'-i mâl-ı ordu-yı hümâyûn der-sahrâ-yı Davudpaşa ve
hareket-i ordu-yı hümâyûn

Ordu-yı hümâyûnda taze oğlan yasağı

Tertîb-i musâhib-i rikâb

62b

Ordu-yı hümâyûnda hamr ve arak yasağı

Ordu-yı hümâyûnda ta'âm tabhı yasağı

İşbu târihde Rumeli'nde zehâirin kıymeti

63a

Resîden-i ordu-yı hümâyûn be-sahrâ-yı Edirne el-mahrûse

Zuhûr-ı hekîm ahz u idâm şüd

63b

Ocaklu balta asmak gavgası

Leylek çadırı ve ordu bâzârı nişâneleri

Hareket-i ordu-yı hümâyûn be-sahrâ-yı Edirne

64a

Yol üzerinde olan bâzâ[r]cıyân

Kazzâboğlu kahveleri

Bulgar re'âyâları karâr ve ba'dehû firârları

64b

Garîbesi

Fağfur ve billûr bâzergânları

Kırım Hanı fevt şüd

65a

İsakcı'ya gönderilen kırk beş seffine top ve cebehâne ve mühimmât ve zehâirin haberi

Kal'a-i mezkûr derûnundan peksimed zuhûru

65b

Ahz-ı casus der-pîşgâh-ı kal'a-i İsakcı

66a

Mühimmât seffineleri tahliye olmasın diyü vürûd eden tatar-ı acîbedir

66b

Vürûd-ı haber-i vahşet-eser-i muhâsara-i Hotin Kal'ası ve Özi Kal'ası

68b

Hotin Kal'ası ahâlîlerinin istid'âları mûcibince Ahışhalı Gürcü Hüseyin Paşa'ya Hotin muhâfazası tevcih olunup mükemmel yüz nefer kapı halkı ile gitmek fermân buyuruldu

Hotin Kal'ası'na imdâd-ı askerî yeniçeri ortası

Hotin imdâdına sipâh binbaşılıarı

Hotin kal'ası'na defterdâr irsâli

69a

Vürûd-ı haber-i Özi rü'yet-i Moskovlu

Vürûd-ı ordu-yı hümâyûn be-sahrâ-yı İsakcı

69b

Def'-i muhâtara-i Hacı Hekîm Ağa defterdâr-ı Hotin

Mübâya'a-i değirmentaşı ve zehâir

70a

Hotin defterdarının Boğdan'dan kalkıp azîmeti ve ahvâl-i kal'a

70b

Sancağ-ı şerîf İsakcı köprüsü başında Sultandepesi'ne dikildi

Sultân Osmandepesi

Köprüden çemendere/çimenlere[?] mürûr etmesin diyü Serdâr-ı ekrem Emîn Paşa yasak eyledi

71a

Libâs-ı kadîm ve libâs-ı cedîd resmi

Îrâd-ı mîrîden İstanbul Duhân Gümrüğü imdâd-ı masârif-ı ordu-yı hümâyûnum için mâlikâne halîfesi ma'rifetiyle ber-vech-i eshâm fûrûhtu tanzîmi defteri arz oluna

71b

Îrâd-ı mîrîden bundan sonra fûrûht olunanların defteridir ki ber-vech-i sehm verildi

Bâzârbaşı ve bâzergânbaşı ocaklıkları ref' olunup bunlar dahi ber-vech-i sehm cânib-i mîrîden fûrûht olundu

72a

Zuhûr-ı Tot [Baron de Tott] nâm Françeli beğzâde der-Âsitâne ve inşâ-yı nev-îcâd

Îcâd-ı top kârhânesi ve duhân gümrüğü Âsitâne sene [11]83

72b

Resm-i isâga-i top-ı sür'at

Îsâga olunan sür'ati Kağıdhâne'de endâhte

Îcâd-ı maçine der-pîşgâh-ı Tersâne-i Âmire

73a

Îcâd-ı gön köprü

Lağımçı ve humbaracı îcâdı ve ceng-i tabya-i Sa'dâbâd

73b

Ordu-yı hümâyûn Îsakçı köprüsünden karşıya mürûrunda ağırlığı terk etmek fermân buyuruldu, sene 1183

Îsakçı ne türlü ta'bîrdir

74a

İnşâ-yı türbe-i İshak Baba ve münhedim

Vusûl-ı ordu-yı hümâyûn der-kurb-ı Bender

Âmeden-i ordu-yı Potoski boyar-ı Lehlü

74b

Tevcîhât-ı vüzerâ-yı izâm

Katl-i Kahraman Paşa mâtde-i mîrîlü

Ceng-i Hotin

75a

Ahz-ı esîr ve hayvânât
Vezâif-i Kamanîçe Lehlü
Perîşânî-i Eflak ve Boğdan der-havf-ı asker-i müslimân

75b

Zuhûr-ı Amûdî Dede der-ceng-i Moskovlu
Yağma-yı hazîne-i defterdâr gavgâ-yı ta'yînât
Hotin Kal'ası ta'mîrinin imkânı olmadığı

76a

Vürûd-ı Ser-asger Ağa Mehmed Paşa vâlî-yi Bosna
Ubûr-ı Moskovlu ber-nehr-i Turla be-cânib-i Hotin

77b

Acîbe-i orman der-Hotin

78b

Ceng-i Hüseyin Paşa muhâfız-ı kal'a ve fevt şüüd
Fıkdân-ı dakîk ve peksimed-i kal'a

79b

Nehr-i Turla içinden orduya âdem irsâli

80a

Derûn-ı kal'adan ser-asger Hekîmbaşısı firârı be-cânib-i Moskov
Âmeden-i yüzbaşı-i Moskov ve haber-i müjde-i tâze

80b

Zuhûr-ı tûfenciyân-ı Karşiyaka

Vürûd-ı imdâd ve peyâm-ı müjde-i Moldoğanî Ali Paşa

81a

Nasb-ı hıyâm-ı Moldoğancı Ali Paşa der-sahrâ-yı Hotin ve mühr-i
hümâyûn

İnşâ-yı köprü ve şikesten-i köprü ve asker

82a

Handepesi'nden ordu-yı hümâyûn kışlaya hareket
Sarıkların önü ardına döndü

82b

İbâdet-i acîbe bi'l-vekâle

Hikâyât-ı külâh-ı Mevlevî Dervîş Mustafâ

83a

Meşâyih-i kirâmdan es-Seyyid eş-Şeyh Mehmed Atâullah Efendi'nin şeyhi olup Harzem Şâhı Mehmed Bahadır Hân'ın tarafından bundan evvelce Sultân Mahmud Hân efendimiz hazretlerine sefâret ile gelip bu def'a avdet eden Mehmed Niyâz hazretleri yedine verilen nâme-i hümayûn müsveddesidir, Fî 15 N. Sene 1149

84a

Ber-vech-i beyân Sultân Mahmud Hân efendimiz hazretlerinin zamân-ı saltanatlarında zikri sebkât eden zevât-ı kirâm sefâret-i suveriyye ile gelip hayr-du'âlarına mazhar olunduğunu îmâ'en bi'l-münâsebe kayd olundu

84b

Cocoda[?] anbarını küffâr zabt ve zahîre mübâya'ası

Der-aliyye'den top ve cebehâne matlûb ve çadır

Tahrîr-i mîrî askeri

Azl-i Moldovancı Ali Paşa ve nasb-ı İvaz Paşazâde Halil Paşa sene 1183

85a

Yergöğü'de Çadircızâde'ye kapıcıbaşılık ve dîl-i Siyavuş

Havâdis-i bahriyye-i Akdeniz ve ihrâk-ı donanma

85b

İngiliz fûrûht için getirdiği kalyonları Moskovlu'ya

Âsân vechile Moskovlu sefîne ve asker tedârîki

86a

Çamlıca Adası'nın aslı ve binâsının şartı

86b

İsara Adası ahvâli

Ca'fer Kapudan korsan getirdi

87a

Cezâyir'den imdâda gelen sefîneler Ağrıboz'da mahsûr

87b

Ağrıboz'da mağarada barut

İhrâk-ı donanma-yı hümâyûn der-Çeşme

88a

Karadeniz havâdisi

Tılsım-ı bahrî için şâir demişdir

88b

Donanma sefînelerinin bu hâli kesb eylediğinin sebebi

89a

Nizâm ve iddi'â-yı intizâm

89b

Sakız'a küffârın ta'arruzu olmadığı

90b

Muhâsara-i cezîre-i Limni ve halâs

Tedârik-i donanma sefâyini, sefâyin-i bâzergân

Ordu-yı hümâyûndan gelen fermân-ı âlî ve defter mûcibince
rikâb-ı hümâyûndan yazılan (Ordudan deve ve katır matlûbu)

91a

Âmeden-i voyvodagân-ı Eflak ve Boğdan ve kat'-ı şehriyye-i
küttâb-ı dîvân

91b

Bedestândan ve çarşı esnâfından ordu-yı hümâyûna asker matlûb

İrsâl-i hazîne berây-ı ulûfe-i ordu-yı hümâyûn

Ordu-yı hümâyûn karşıya ubûr ve inhizâm

92b

Halil Paşa hazînedârı Selîm Efendi'nin oğlan ve libâs mâddesi

Bender Kal'asını ve Kili ve İsmail'i kefere zabt

93b

Zabt-ı İsmail ve kal'a-i Kili ve kal'a-i Akkerman

94a

Zabt-ı Tatar der-Moskov

Bidâyet-i zabt-ı Kırım

95a

Azl-i Halil Paşa ve nasb-ı Silahdâr Mehmed Paşa

Müşârun-ileyhe danacılık tahallüsü

Hayrât-ı müşârun-ileyh
Târih-i Silahdâr Mehmed Paşa

95b

Zabt-ı kal'a-i Tolcu ve zabt-ı donanma sefâyini

96a

Ceng ve esîr-i İspir Ağa

96b

Târih-i sene-i cedîd sene 1185

Yeniçeri kazganları esîr oldu

97a

Ortalara çadır ve sakâ bârgîr akçesi

Çitaklar manav şikârına mübâşeret eylediler

97b

Yol üzerinde Bulgar hâneleri yakıldı

Cezâyirli İbrahim Bey Arabân üzerine sefer etdikleri

98a

Babadağı'nda kalan bâzergân mâlının mikdârı

Mısır askeri ahvâlleri ve Mardin ve Diyarbekir

98b

Varna ve Silistire'ye küffâr gelip ceng olundu

99a

Keyfiyyet ricâl-i ordu-yı hümâyûn der-sahrâ-yı Şumnu

Esir İbrahim Paşa'dan Silahdâr Mehmed Paşa'ya mektûb âmed

Kırım'dan

99b

Azl-i Silahdâr Mehmed Paşa ve nasb-ı Muhsinzâde Mehmed Paşa
def'a-i sâni

Beş çifte kayıkları

100a

Ceng-i Silistire

Ceng-i Tutrakan Feyzullâh Paşa hazînedâr-ı Abaza Mehmed Paşa

100b

Muhâsara-i ordu-yı hümâyûn der-meştâ-yı Şumnu

Reîsü'l-küttâb Abdürrezzâk Efendi murahhas ta'yîn olundukda yedine verilen ruhsatnâme-i hümâyûndur

101b

Reîsü'l-küttâb Abdürrezzâk Efendi Şumnu Sahrâsı'nda Bükreş'de musammem olan mükâlemeye me'mûr olduğu vakitte hasbe'l-münâsebe kethüdâ-yı sadr-ı âlî Giridî Ahmed Resmî Efendi'nin kaleme aldığı mukâbeledir

104b

Takrîr-i mükâleme-i murahhas es-Seyyid Osmân Efendi ve murahhas-ı sâni Yasincizâde Osmân Efendi

105a

Mürûr ez-Ruşuk be-cânib-i Yergöğü

105b

Meclis-i mükâlemede icrâ olunacak ba'zı rüsûmu müş'ir Rusya tercümanının verdiği takrîrin tercümesidir

108b

Bâlâda nakl ve beyân olduğu üzere keyfiyyet-i ahvâli alâ tarîkı'l-hulâsa kethüdâ-yı sadr-ı âlî Giridî Resmî Ahmed Efendi kaleme alıp tahrîr edip ve Hulâsatü'l-i'tibâr nâmı ile nâmzed eylemiştir

109a

Mukaddime

110b

Lâhika

111a

İkinci, Sû-i tedbîr

Üçüncü, Asker tertîbi mâddesidir

111b

Fasl-ı evvel Muhsinzâde'nin azli ve Hamza Paşa'nın yirmi yedi günü

114a

Fasl-ı evvel Bostancıbaşı Ali Paşa'nın ahvâli beyânındadır

114b

Fasl-ı sâni Halil Paşa'nın sadâreti hengâmında Kartal Vak'ası

beyânındadır

116b

İstitrâd

117b

Fasl-ı sâlis Silahdâr Mehmed Paşa sadâreti eyyâmı havâdisi beyânındadır

119a

Fasl-ı râbi' Muhsinzâde Mehmed Paşa'nın sene-i ûlâ sevânihi beyânındadır

120b

Lâhika

122a

Fasl-ı hâmis Muhsinzâde sadâreti eyyamından yüz seksen yedi senesi havâdisi beyânındadır

123a

Fasl-ı sâdis Muhsinzâde sadâretinde olan bin yüz seksen sekiz senesi havâdisi beyânındadır

124b

Lâhika

126a

Hâtime, sulh mün'akid olup elçiler mübâdele olunduktan sonra Kırım ahâlîleri muhâlefeti ile zuhûr eden hâlât-ı nâ-be-câ beyânındadır

129b

Netîce-i Kelâm

130a

Kaynarca'da mün'akid olan ahidnâme-i hümâyûnun sûretidir derûn-ı tasdîknâmede mastûr olan lafz be-lafz makbûl-i hümâyûnumuzdur diyü unvânına hat keşîde etdirilmiştir [Mâddeler aşağıda verilmiştir]

Mahall-i tevki'î

131b

Evvelki mâdde

İkinci mâdde

132a

Üçüncü mâtde: Bu mâtddenin fî-mâ-ba'd mu'teber olmaması, Ca. sene 1198, verilen senede mündericdir

İstisnâ olunan mâtdedir

132b

Dördüncü mâtde

Beşinci mâtde

Altıncı mâtde

133a

Yedinci mâtde

Sekizinci mâtde

Douzuncu mâtde

Onuncu mâtde

On birinci mâtde

134a

On ikinci mâtde

On üçüncü mâtde

On dördüncü mâtde

On beşinci mâtde

134b

On altıncı mâtde [Fasılları]

135a

On yedinci mâtde

135b

On sekizinci mâtde

On dokuzuncu mâtde

Yirminci mâtde

136a

Yirmi birinci mâtde

Yirmi ikinci mâtde

Yirmi üçüncü mâtde

136b

Yirmi dördüncü mâtde

137a

Yirmi beşinci mâtde

Yirmi altıncı mâtde

137b

Yirmi yedinci mâtde

Yirmi sekizinci mâtde

138a

Hâtîme

Devlet-i Aliyye-i dâimü'l-karâr ile Rusya Devleti beyninde Aynalıkavak'da müceddeden mün'akid olan musâlahayı muhtevî cenâb-ı hazret-i cihândârîden verilen tenkîhnâmenin sûretidir [Mâddeler]

141b

Seksen bir mâtde üzerine vâki' olan sulhnâmedir [Mâddeler]

155b

Zu'amâ ve erbâb-ı tîmârın ber-mûceb-i nizâm-ı cedîd, hatt-ı hümâyûn şüruhu

164b

Ze'âmet ve tîmâr berâtları derdest ta'bîriyle tecdîd eyledikleri

166a

Vefât-ı Osman Molla Şeyhü'l-İslâm, sene 1183

Feth-i Balıklı Ayazma ve fıkra-i bayrak

166b

Zuhûr-ı Farmason ve zuhûr-ı Katolik sene 1185

167b

Mübâyâ'ât-ı zehâir

168b

Vefât-ı Sultân Mustafâ Hân ve cülûs-ı Sultân Abdülhamîd Hân

Vürûd-ı ordu-yı hümâyûn der-Âsitâne-i aliyye

Hikâyât-ı Dervîş Mehmed Efendi defterdâr-ı ordu-yı hümâyûn

170a

İstanbul Boğazi'nda Moskovlu konsolos ikâmeti sene 1188

Sinop'da konsolosu kaçırdıkları sene [11]88

170b

Elçi ile gelen Moskovlular müslimân oldukları sene 1188

Moskov esîrleri geriye verilmesi fermân buyuruldu sene 1188

Zuhûr-ı Zâhir Ömer sene 1190

171a

Zuhûr-ı Ali Bey ve Ebu'z-zeheb

Kapısız eşkıyâsına nefîr-i âmm

171b

Fevt-i Yasincioğlu sene [11]91

Yazıcı-i sâbık Ahmed Efendi'ye iki tuğ verildi sene [11]94

Fevt-i Silahdâr Mehmed Paşa sene [11]95

Hikâyât-ı Ferah Ali Paşa fâtih-i Çerâkise bânî-i kal'a-i Anapa sene [11]95

172a

Keyfiyyet-i kal'a-i Soğucak ve inşâ-yı Saray

172b

İlbâs-ı hil'at-i Tercümân Mehmed Ağa

Tedbîr ve teshîr-i kabâil-i mezkûr ve ta'accüb-i kisve

Iyâl-i müşârun-ileyh ve âmeden-i kal'a

173a

İhzâr-ı arûs bâ-yed-i kethüdâ bey

173b

Acîbesi

175a

İrsâl-i berber be-cânib-i cibâl

Kabâil halkına müceddeden isim tesmiye olunduğu

175b

Hıyâm ve âşura ve mevlidü'n-nebî kırâ'eti

176a

Kabâilin asıl babaları

Kabâil derûnunda esnâf olmadığı
Yemîn ve yalan ve zinâ ve livâta olmadığı
Misâfire baş getirdikleri
Acîbe-i yemîn-i kabâil ve Moskovlu
176b

Çerkes ve Abaza ne demekdir ve mühürleri ne vechiledir
Zuhûr-ı acâib, derûn-ı gâr
177a

Vüs'at-i cibâl-i kabâil-i mezkûr
Nehr-i Kuban balığı
Vürûd-ı cibâl-i müşârun-ileyh ve yâftên-i liman-ı Anapa
177b

İbtidâ-yı binâ-yı kal'a-i Anapa
178b

Zuhûr-ı Şahin Giray ve Feryadçı Tamanlu
179a

Âmeden-i elçi-i Şahin Giray
Hicret-i Tamanluyân der-Anapa
179b

Nasb-ı şehremîni ve tarh-ı çarşı ve bâzâryeri
Celb-i asâkir-i yeniçeriyân
180a

İnşâ-yı gümrük-i Anapa ve han
İlbâs-ı hil'at-i ağayân-ı yerlüyan ve i'tâ-yı buyuruldu
Matlûb-ı top ve cebehâne ve zehâir
Îmâr-ı Gelincik Limanı
180b

Celb-i havâdis be-cânib-i Kırım
Zuhûr-ı İmâm Mansur be-cânib-i Mâverâü'n-nehr sene 1199
181a

İrsâl-i Çamlıca ma'a vezîr çukadârı
181b

İrsâl-i casus be-cânib-i müşârun-ileyh
Âmeden-i casus ve takrîr-i keyfiyet-i Mansur

182a

Keşf-i sâni

182b

Zuhûr-ı İmâm Yûsuf sene 1199

183a

Hücûm-ı Moskovlu be-cânib-i İmâm Mansûr ve mührü

183b

Havâdis-i acîbe der-sene 1199

Fevt-i vezîr-i mükerrerem Ferah Ali Paşa

[Tahrîrât] tercümesi

185a

Keyfiyyet-i Eflak sene 1197

Vilâyet-i Eflak'dan Der-aliyye'ye koyun irsâli

Eflak ve Boğdan'da Moskov konsolosu ikâmet etmek

185b

Matlûb-ı zehâir be-cânib-i Eflak

Mazarrat-ı konsolos

186a

Mısır'da Moskovlu'nun kağıdları tutulmağa Kapudan-ı deryâ
vezîr-i mükerrerem Gâzî Hasan Paşa me'mûr olduğu

Zuhûr-ı sefer-i hümâyûn def'a-i sâni

186b

İrsâl-i tahrîrât be-cânib-i Anapa

Anapa Kal'ası'na mühimmât ve zahîre ve asker matlûb sene 1199

188b

Tahrîrât-ı mezkûrun cevâbı

189a

Canik ve Trabzon valisi Sarı Abdullâh Paşa'yı mükemmel dâire ile
Anapa'ya irsâl

189b

Anapa'ya Battal es-Seyyid Hüseyin Paşa ta'yîn olundu ve

Kabartay'dan Moskovlu'ya firârı

190a

Sebeb-i fitne-i bozgunluk ve firâr-ı müşârun-ileyh

191a

Katl-i mersûm Mehmed ve Emir Kâdî bâ-yed-i Nakîbzâde es-Seyyid Mustafâ Paşa

191b

Muhâsara-i kal'a-i Anapa ve istîlâ-yı küffâr

192b

Ceng-i bahrî-i Kapudan Giridî Hüseyin Paşa ve âmeden-i Ejderbaşlı

194a

Gâzî Hasan Paşa İsmailgeçidi Kal'ası'na me'mûriyeti sene 1202

194b

Sadâret-i Yûsuf Paşa ve Kabakulak Hasan Paşa ba'dehû Gâzî Hasan Paşa sene 1203

Akdeniz cengi be-ma'rifet-i Nakîbzâde Mustafâ Paşa

195b

Acâyibât-ı kal'a ve top-ı Amasra sene [1]203

196a

İstanbulda olan sîm darbhâne[ye] verilmek

196b

İstanbul'da ba'zı arâzî nasârâya fûrûht ma'a elçiyân

197a

Cülûs-ı hümayûn-ı Sultân Selîm Hân-ı Sâlis ibn-i Sultân Mustafâ Hân-ı Sâlis hazretleri

197b

Vürûd-ı haber-i fütûhât be-cânib-i Nemçe bâ-sadâret-i Yûsuf Paşa resîd

198a

Topcu esâmîlerini tanzîmi

198b

Ta'lîm-i neferât-ı Levend Çiftliği

İnşâ-yı Tophâne-i Âmire sene [1]209

199a

Kalyoncu askeri bedeli matlûb sene [1]206

199b

İnşâ-yı kılâ'-ı tis'a Karadeniz Boğazı

Cânib-i semâdan buğday yağdığı sene 1206

İhrâk-ı kebîr sene [1]207

200a

Üsküdar'da Öküz Limanı ve Büyük İskele'ye zahîre anbârları inşâ
olundu sene [1]209

Kaht u galâ-yı Halebü's-şehbâ sene 1209

200b

Acîbe-i zehair-i Dobruca Ovası

201a

Rumeli'nde Koğalar nâm mahalde oda sâhibleri cebren misâfire
ta'âm ettirdiğidir

Devlet-i Aliyye'den üçer sene ikâmet için elçi irsâli

201b

Suyasalanzâde Hakkı Bey Efendi'ye vâlâ-yı vezâret ihsân buyu-
rulduğu

202b

Îcâd-ı zecriyye-i hamr ve arak

203a

İşbu yasağın acîbesi

Zecriyyenin fâizi

203b

Azl-i İzzet Mehmed Paşa ve nasb-ı Ziya el-Hâc Yusuf Paşa ve
istîlâ-yı Kahire-i Mısır bâ-yed-i França Banoporta, fî 27 Ra. sene
1213

Azl-i Şeyhü'l-İslâm Âşir Efendi

205a

Beyân-ı hazîne ve tertîb-i ordu

Müşârun-ileyh Ziya Paşa kurd ile koyun yürüdüğü

205b

Üsküdar'dan mühimmâtı araba-i gâv ile nakli
Adalı Delibaşı, Ziya Paşa'ya galebesi
Mısır seferi için Konya'dan matlûb askerinin bedeliyyesi
Tebdîlât-ı ordu defterdârlığı Emîn Paşa kayını

206a

Vidin Kal'a Pazvandoğlu Seyyid Osman Paşa tuğyân etmekle
Kapudan-ı deryâ Hüseyin Paşa seraskerliği ile üzerine sefer ey-
ledi, sene 1211
Pasbanzâde Eflak'[dan] akçe aldığı

207a

Ka'be örtüsü için Cidde Vâlisi ve Medîne Muhâfızı Yûsuf Paşa'dan
hicâb geldi

208b

Vüzerâ-yı izâmın âyetli bayrak ve sancakları cezâire-i Sakız'da nesc
olunduğu

209a

Mısır fethi için Moskov ve İngiliz devletleriyle Devlet-i Aliyye
ittifâkı sene 1213

209b

Ceng-i kal'a-i Ariş der-kurb-ı Mısır sene fî 13 B. 1213

210a

Ceng-i hâric-i Mısır sene 1213
Ceng-i kurka-i[?] Venedik ve âmeden-i esîr-i Françalı
Kâğıd acıbesi, fî 29 L. 1213

210b

Huneyn cânibine atılan humbara sene 1214
Keyfiyyet-i türbe-i İmâm Şâfi'î sene 1214
Yanbok'da Françalı ile cengin haberi

211a

Muhâsara-i kal'a-i Akka ve pâzede-i etrâf sene 1214

213a

Taraf-ı keyfiyyet-i Cezzâr Ahmed Paşa duhûl-i Vizi[?]

213b

Feth-i kal'a-i İskenderiyye ve firâr-ı Bonoporta

214a

Mîzân-ı akliyye ve feth ve tahliye-i Mısır

214b

Vaz'-ı nizâm-ı cedîd

Hîle-i Bonoporta ve libâs ile müslimanlık ef'âli

215a

Tabî'at-ı Arabân ve keyfiyet-i Varhan[?]

Mersûmun ibtidâ-yı zuhûru ve Mısır'a azîmeti

216a

Acîbesi

İklîm-i Hind'de Mürşid Abadî ile İngiliz'in cengi sene 1214

İhrâk-ı Bursa sene 1217

Mübâya'ât-i zehâiri sene 1217

216b

Üsküdar Sarayı sene 1217

Galata Sarayı sene 1217

217a

İstanbul'da mevcûd efrenc sefâyini sene 1215

217b

Buhara'dan elçi geldi sene 1219

218a

İstîlâ-yı küffâr-ı Kuds-i Şerîf der-zamân-ı kadîm

218b

Sadr-ı sâbık İzzet Mehmed Paşa kilerinden zuhûr eden kahve ve piring